

Милосав Буца Мирковић

50 година од премијере представе “Ошкриће” Добрице Ћосића

Југословенско драмско позориште, једно од најистакнутијих позоришта на овим нашим просторима, извело је 26. маја 1961. премијеру адаптације романа *Деобе*, под називом *Ошкриће*.

Адаптацију за сцену урадили су Мирослав Беловић и Јован Ћирилов, режирали су Мата Милошевић и Предраг Бајчетић, док су носиоци главних улога били Марко Тодоровић, Јован Милићевић, Јожа Рудић, Михаило Јанкетић, Виктор Старчић, Милан Ајваз, Славко Симић, Љубиша Јовановић, Невенка Микулић, капиталина Ерић, Ирена Колесар, Маја Димитријевић, Љиљана Крстић, Стево Жигон... Незаборавна је масовна плебејска кантата “Ој Мораво” када Мају Димитријевић прате сви заточени у цркви у Кривој реци.

Марко Ристић у ревији *Данас* са усхићењем пише о овој “величанственој... од земље до неба силној симфонији којом се отвара дивна и страшна епопеја Добрице Ћосића”. Ристић у наставку каже да је “подухват био изванредно смео, а успео је”. За њега су,

поред Беловића и Ћирилова, за успех *Ошкрића* веома значајни редитељ Мата Милошевић, сценограф Миленко Шербан и Милан Дединац (“који је заиста дух покретач овог позоришта”), као управник Југословенског драмског позоришта.

Према сведочењу Јована Ћирилова, песник Милан Дединац се “ангажовао целим својим бићем” на постављању првог поглавља романа *Деобе* (убрзо ће се смртно разболети, срце ће му у септембру 1966. потпуно отказати), као највећи, најумнији естета у нашој театарској култури.

Ошкриће је иначе прво поглавље Ћосићевог романа *Деобе* (са посветом “Последњем болу брата Радослава”) за које ће тада млади критичар Милан Влајчић у ревији *Данас* објавити опширан приказ у коме закључује да је реч о “акту интелектуалног поштења” и “спремност Добрице Ћосића да се смело ухвати у коштац са пулсирајућом савешћу, својом или туђом, нашом, недељиво” и да тај акт није уродио дефинитивним одговорима “али је

у луцидном покушају да се ствари сагледају онакве какве јесу, какве су биле”. По Влајчићу – *Деобе* су “потресна и узбудљива евокација исконске катализме човека у рату и тегобних испаштања Србије за недела вековног бацања клипова у точак историје”.

Остварена је неуобичајена драма у једном посебном смислу: по томе што се она усредсређује у јединствену и ограничену форму и тон, на репрезентативне теме и гестове позног либерализма и утврђеног натурализма. Ова драма животног откровења, немира и искривљене радње постлибералног пада, по својој особености је честито, озбиљно и уздржано дело једне већ постојеће структуре осећања и њених суштинских конвенција. Сва њена тензија окренута је унутра, у валеру расположења и слике, она срца слама лишена патетичне реторике. Мање је шарена, мање груба од облика времена у коме се радња дешава. Њена професионална збијеност има ону сигурност која вам не умртвљује осећања, ставља вам до знања да су вам све те слике, радње, речи и покрети од искона познати.

Драмска митологија је, као што је познато уметничка форма. Свако снажно уметничко дело продира у наше биће и мења га. Британски критичар Џорџ Стајнер тврди да уметност, као и одређене врсте религиозног и метафизичког искуства, јесте најснажнији “унутрашњи” позив који људи могу да искусе и који може да доведе до њиховог преображаја. Уметност се наметљиво, насртљиво намеће, “испиту-

јући најскривеније просторе нашег бића”; она је благовест која “продире у малену избу нашег обазривог бића”, тако да “се у њој више не може живети на исти начин као пре”. Реч је о оностраном сусрету који нам, у ствари, поручује: “промените свој живот!”.

Све се окреће око ове одлуке и *Ојџкриће* је у суштини искуство овакве врсте одлуке, одлуке између могућих начина живота и умирања, под променљивим али сталним политичким притиском. То је позна варијанта једне ране натуралистичке структуре осећања: људи и жене ухваћени у селу-позорници, а њиховом судбином одлучује једно невидљиво, али описано, деловање споља. У најпростијем облику ове форме, публика је исто тако ухваћена у соби-позоришту и посматра радњу само са једног гледишта.

Касних година већ у дубокој старости Миливоје Живановић се сећао светског тријумфа *Ојџкрића* у Паризу 1964: “Предходне вечери у Театру нација играли смо *Ожалошћену породицу*, наравно да сам освојио Француску и нашу публику, својим Агатоном. Било је аплауза до грла белог. Али кад смо следеће вечери заиграли Добричино *Ојџкриће*, мени као сеоском газди кмету и Љубиши Јовановићу као сиротану, надничару, упућиван је аплауз за аплаузом. После представе у гардероби пришао ми је Стево Жигон који је вазда добро играо са мном и рекао: “Чика Миливоје, ви сте у сред Париза подигли највећи споменик српском сељаку у земљи Србији која сељаке рађа као хероје”.